

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARI PROFESSIONAL NUTQ FORMULALARIDA KONSEPTUAL VA VERBAL-SEMANTIK STRUKTURANING QIYOSIY TAHLILI

Kholboeva Farida Abdushukurovna

English Language Instructor

Academic Lyceum of Jizzakh Polytechnic Institute

Email: xolboyeva.farida@mail.ru

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20342861>

Annotatsiya

Mazkur maqolada ingliz va o‘zbek tillaridagi professional nutq formulalarining konseptual hamda verbal-semantik xususiyatlari qiyosiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda rasmiy muloqot, ishbilarmonlik nutqi va kasbiy kommunikatsiyada qo‘llaniladigan til birliklari o‘rganilib, ularning semantik tuzilishi, pragmatik funksiyasi va madaniy xususiyatlari yoritiladi. Ingliz tilidagi professional nutq formulalari ko‘proq standartlashgan va qisqa ifodalar asosida shakllangan bo‘lsa, o‘zbek tilida hurmat, ijtimoiy masofa va milliy mentalitet aks etuvchi murakkab verbal birliklar ustunligi aniqlanadi. Tadqiqot natijalari lingvokulturologiya, qiyosiy tilshunoslik va kasbiy kommunikatsiya sohalarida muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so‘zlar: professional nutq, verbal-semantik struktura, konseptual tahlil, qiyosiy tilshunoslik, pragmatika, ingliz tili, o‘zbek tili.

Abstract

This article comparatively analyzes the conceptual and verbal-semantic features of professional speech formulas in the English and Uzbek languages. The study examines linguistic units used in formal communication, business discourse, and professional interaction, highlighting their semantic structure, pragmatic functions, and cultural characteristics. It is revealed that professional speech formulas in English are mainly formed on the basis of standardized and concise expressions, whereas in Uzbek more complex verbal units reflecting respect, social distance, and national mentality prevail. The findings of the research are of significant importance for linguoculturology, comparative linguistics, and professional communication studies.

Keywords: professional speech, verbal-semantic structure, conceptual analysis, comparative linguistics, pragmatics, English language, Uzbek language.

Globalashuv jarayonlari natijasida turli tillarda professional kommunikatsiyaning o‘rni yanada ortib bormoqda. Xalqaro hamkorlik, biznes aloqalari va akademik muloqot professional nutq formulalarining lingvistik xususiyatlarini chuqur o‘rganishni talab qiladi. Professional nutq formulalari muayyan kasbiy muhitda qo‘llaniladigan standart til birliklari bo‘lib, ular kommunikativ maqsadga erishishda muhim vosita hisoblanadi.

Ingliz va o‘zbek tillarida professional nutq formulalari turli madaniy, ijtimoiy va pragmatik omillar asosida shakllangan. Ingliz tilida kommunikatsiya asosan aniqlik, qisqalik va funktsionallik tamoyillariga asoslangan bo‘lsa, o‘zbek tilida hurmat, muomala madaniyati va ijtimoiy maqomni ifodalashga katta e‘tibor qaratiladi. Shu sababli ikki tilning verbal-semantik strukturasi qiyosiy o‘rganish zamonaviy tilshunoslikning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi ingliz va o‘zbek tillaridagi professional nutq formulalarining konseptual hamda verbal-semantik xususiyatlarini qiyosiy tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot davomida qiyosiy-tavsifiy, semantik va pragmatik tahlil metodlaridan foydalanildi. Ingliz va o‘zbek tillaridagi professional nutq formulalari rasmiy yozishmalar, ishbilarmonlik muloqoti va akademik

kommunikatsiya namunalaridan tanlab olindi. Tadqiqot materiali sifatida biznes xatlari, rasmiy murojaatlar, xizmat yozishmalari hamda kasbiy dialoglardan foydalanildi.

Verbal-semantik tahlilda quyidagi jihatlar o'rganildi:

1. Nutq formulalarining semantik mazmuni;
2. Pragmatik funksiyasi;
3. Madaniy-konseptual asoslari;
4. Kommunikativ vazifasi;
5. Formal va noformal elementlarning qo'llanish darajasi.

Shuningdek, ingliz va o'zbek tillaridagi ekvivalent professional iboralar qiyosiy tahlil qilindi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, ingliz tilidagi professional nutq formulalari ko'proq standartlashgan va universal xarakterga ega. Masalan, “Thank you for your cooperation”, “We look forward to hearing from you”, “Please do not hesitate to contact us” kabi formulalar ishbilarmonlik kommunikatsiyasida keng qo'llanadi. Ushbu birliklar qisqa, aniq va pragmatik maqsadga yo'naltirilganligi bilan ajralib turadi.

O'zbek tilidagi professional formulalarda esa hurmat va ijtimoiy munosabatlar kuchli ifodalanadi. Masalan, “Hamkorligingiz uchun tashakkur bildiramiz”, “Siz bilan hamkorlik qilishdan mamnunmiz”, “Murojaatingiz uchun minnatdorchilik bildiramiz” kabi iboralar muloqotning etik tomonini kuchaytiradi.

Qiyosiy tahlil natijasida quyidagi farqlar aniqlandi:

Ingliz tili	O'zbek tili
Qisqa va funksional ifoda	Murakkab va hurmat ifodalovchi birliklar
Individuallik ustun	Jamoaviylik va ijtimoiy masofa muhim
Standartlashgan formulalar	Emotsional-ekspressiv birliklar mavjud
Pragmatik aniqlik yuqori	Madaniy-konseptual yuklama kuchli

Bundan tashqari, ingliz tilidagi professional kommunikatsiyada bevositalik ustun bo'lsa, o'zbek tilida bilvosita va muloyim murojaat shakllari keng qo'llanilishi kuzatildi.

Professional nutq formulalari tilning nafaqat kommunikativ, balki madaniy xususiyatlarini ham aks ettiradi. Ingliz tilidagi professional muloqot individualizm va pragmatik samaradorlik asosida shakllangan. Shu bois nutq formulalari qisqa, standart va vazifaviy xarakterga ega. Masalan, biznes yozishmalarida ortiqcha emotsional birliklardan qochiladi.

O'zbek tilidagi professional nutqda esa milliy mentalitet va sharqona muomala madaniyati muhim rol o'ynaydi. Hurmat bildiruvchi birliklar, murojaat shakllari va ijtimoiy maqomni ifodalovchi vositalar keng qo'llanadi. Bu esa verbal-semantik strukturaning murakkablashishiga olib keladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, professional nutq formulalarini tarjima qilishda faqat lingvistik ekvivalentlik emas, balki pragmatik va madaniy moslikni ham hisobga olish zarur. Aks holda kommunikativ maqsad to'liq amalga oshmasligi mumkin.

Masalan, ingliz tilidagi “Best regards” iborasining o'zbek tiliga oddiy “Hurmat bilan” tarzida tarjima qilinishi ayrim holatlarda yetarli bo'lmasligi mumkin. Chunki o'zbek tilida murojaatning rasmiylik darajasi va suhbatdoshning maqomi muhim ahamiyatga ega.

Shuningdek, ingliz tilidagi professional nutqda gender neytralligi va tenglik tamoyili kuchli namoyon bo'lsa, o'zbek tilida yosh va maqom omili muhim pragmatik vosita sifatida saqlanib qolmoqda.

Ingliz va o‘zbek tillaridagi professional nutq formulalari o‘zining konseptual hamda verbal-semantik xususiyatlari bilan bir-biridan farqlanadi. Ingliz tilida qisqalik, standartlashuv va pragmatik aniqlik ustun bo‘lsa, o‘zbek tilida hurmat, ijtimoiy munosabat va madaniy qadriyatlar muhim rol o‘ynaydi.

Qiyosiy tahlil professional kommunikatsiyada madaniy omillarning katta ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatdi. Tadqiqot natijalari tarjimashunoslik, pragmatika, lingvokulturologiya va kasbiy kommunikatsiya sohalarida nazariy hamda amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kelgusida professional nutq formulalarining korpus lingvistikasi asosida statistik tahlili hamda sun‘iy intellekt yordamida avtomatik tarjima tizimlaridagi qo‘llanishi istiqbolli yo‘nalishlardan biri bo‘lishi mumkin.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Brown, Penelope, and Stephen Levinson. *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge UP, 1987.
2. Crystal, David. *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Cambridge UP, 2010.
3. Fairclough, Norman. *Language and Power*. Routledge, 2001.
4. Halliday, M. A. K. *An Introduction to Functional Grammar*. Arnold, 2004.
5. Karasik, Vladimir. *Yazykovoy Krug: Lichnost, Kontsepty, Diskurs. Gnozis*, 2004.
6. Leech, Geoffrey. *Principles of Pragmatics*. Longman, 1983.
7. Mahmudov, Nizomiddin. *Til va Nutq. O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi*, 2013.
8. Safarov, Shavkat. *Pragmalingvistika. O‘zbekiston Milliy Universiteti*, 2008.
9. Searle, John R. *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge UP, 1969.
10. Yule, George. *Pragmatics*. Oxford UP, 1996.